

Битва за Кавказ

УРОДЖЕНЦІ СУМЩИНІ – НА ОСТАНЬОМУ РУБЕЖІ ОБОРОНИ. ДО 70-РІЧЧЯ БИТВИ ЗА КАВКАЗ. ЧАСТИНА 2

Олег КОРНІЄНКО,
член правління Національної
спілки краєзнавців України,
координатор проекту
«Електронна Книга Пам'яті
України 1941-1945»
по Сумській області

Від ті, хто народився після війни, напевно добре пам'ятають те дивне відчуття незримої присутності ще когось із членів родини, за якого молилися старі батьки, а ненавчена таким речам молодь просто вдивлялася у збільшений зайгддім фотографом портрет на стіні... Особисто у мене яzik не повертається назвати дідом бабиного брата – Івана Свиридовича Лиховоза, уродженця с. Михайлівка Буринського району, назавжди молодого хлопця у будьонівці, що дивився з ось такого портрету. Я ще пам'ятаю Василя Федоровича Удовицю із сусіднього с. Чаші, котрий теж воював у 17-му кавполку і був свідком загибелі Івана. По війні, бувало, проходячи повз двору, він завертав до прашиби зі словами: «Давайте, тъотко, я розкажу, як загинув Ваш Іван!» Катерина Василівна плакала, наливала чарку і вкотре слухала його оповідання...

Як згадував очевидець

ПАМЯТЬ ПРО ВІЙНУ. Братська могила за обеліском Слави у Нальчику

Поле передмістя було всіяне трупами наших солдатів, орли й круки викльовували убитим очі. Про них

братська могила була влаштована 28 липня 1946р. шляхом перенесення до неї останків 128 бійців з 32

мо, що мешканка Нальчика Валентина Закалеяєва під час окупації понад два тижні потайки ховала полеглих

сурд: пам'ятник у вигляді зброї, жодного екземпляра якої у захисників у 1942р. не було! До того ж

ло доручено гарматному розрахунку 17-го кавполку, в якому перебував й Іван Лиховоз. Самого ж Василя Удовицю командування залишило з біноклем спостерігати, «як себе вестимуть хлопці», чи бува не покинуту позицію. У небі над містом вкотре з'явився німецький літак-розвідник «Фокке-Вульф», прозваний в народі «рамою» за характерний вигляд фюзеляжу. Кружляючи над гарматою, що огризалася вогнем на просування ворожої піхоти, він викликав бомбардувальники та скорегував артилерію. Розриви бомб і снарядів густо лягли біля останніх оборонців Нальчика, а від самої гармати та її розрахунку залишилися лише клапті на вцілілих деревах...

значило: «труп оставлен на поле боя». А що ж полк? Через величезні втрати наказом НКВС СРСР від 11 грудня 1942р. 17-й кавалерійський полк був розформований, а решта особового складу передана на поповнення 2-ї гвардійської стрілецької дивізії РСЧА. Саме вона на ранок 4 січня 1943р. повністю звільнила Нальчик від окупантів...

Місто Нальчик багате на різноманітні мистецькі виконані пам'ятники. На території міського парку, де був останній рубіж оборони, на братській могилі радянських воїнів, полеглих у боях за місто, у 1949р. було встановлено червоний обеліск Слави «Вічний вогонь» архітектора Павла Казанчева. Як зазначено в паспорти військового поховання,

день на плитах вибиті імена 88 воїнів РСЧА, а 40 залишаються невідомими. На жаль, серед увічнених імен наших земляків немає. Судячи з дати загибелі, прізвища солдат, які захищали місто у жовтні 1942р., складають хіба що третину від загального переліку. Адже тут поховані визволителі й ті, хто пізніше помер у місцевих шпиталях. Натомість згідно лише одного «Списка безвозвратних потерпівших начальствуючого и рядового состава 17 кав. п. ВВ НКВД» під час оборони міста загинуло 48 осіб, а 84 бійця «пропали без вісти». Разом – 132 людини: червоноармійці і командири лише 17-го кавполку. Але ж були ще втрати 278-го стрілецького полку і втрати визволителів! Відо-

на підводі до міськвійськомату чотири наволочки з документами загиблих. Червоноармійська книжка, комсомольський квиток – поліграфія малоформатна і тоненька, а тому неважко припустити, скільки насправді документів могло бути у тих наволочках. Біда полягає в тому, що, виходить, імена полеглих так і не були обліковані місцевою владою.

Крім центральної братської могили, у Нальчику є ще подвійне безіменне поховання зі скромним гіпсовим солдатом на постаменті. А в 1971р. у місті був споруджений ще один монумент захисникам і визволителям Нальчика від німецько-фашистських захарників у вигляді танка Т-34-85 на п'єдесталі. Аб-

ку травня 2012р. члени пошукового загону «Пам'ять» МВС по Кабардино-Балкарській Республіці на чолі з полковником внутрішньої служби Русланом Маржоховим виявили в районі Нальчика ще два індивідуальних поховання, про які 70 років знало місцеве населення. Де лежать наші українські бійці – невідомо...

Залишається сподіватися, що наша обласна влада і ветеранські організації підтримають ініціативу звернутися до міськради Нальчика з проханням увічнити імена наших земляків на плитах біля обеліску «Вічний вогонь». А поки що давайте ми самі згадаємо їх поіменно, у тому числі й тих, хто досі не занесений до «Книги Пам'яті України».